

O prvim putovanjima naših jedrenjaka oko Cap Horna

U prilog jednoj historijskoj listini

Kap. Anton Botrić, Split

Austrijska fregata »Novara« izvršila je sredinom prošlog vijeka trogodišnje naučno putovanje oko svijeta, sa kojom se vratila u Pulu 25. augusta 1859. U opisu tog putovanja, koje je bilo izdato u Beču od 1863 do 1865 u tri zamašna sveska, a u izdanju na talijanskom jeziku pod naslovom »Viaggio intorno al globo della fregata austriaca Novara«, u III svesku na str. 255, stoji da je Novara bila prvi brod pod austrijskom zastavom, koji je oplovio po zlu čuveni krajnji južni rt Južne Amerike, Cap Horn (. . . »di essere i primi della marina austriaca che fecero sventolare la bandiera austriaca in quelle inospite regioni«).

Poznato je međutim, da iz mnogih napisa i članaka objavljenih prilikom povratka sa putovanja oko svijeta našeg čuvenog moreplovca kapetana Ivana Visina iz Prčanja u Boki Kotorskoj, a zatim iz članaka objavljenih u našoj i stranoj štampi prilikom stogodišnjice polaska Visinova na taj put 1952, koji se temelje na njegovom vlastitom sažetom izvještaju o tom putovanju, što ga je na povratku podnio austrijskim pomorskim vlastima u Trstu, proizlazi da je kap. Visin oplovio Cap Horn punih 7 godina prije »Novare«. To se isto razabire i iz članaka i napisa objavljenih prigodom prošlogodišnje proslave stogodišnjice njegova povratka sa spomenutog putovanja u Trst.

Krenuvši iz Antwerpena 11. februara 1852, Visinov brik »Splendido« od 311 tona sa 11 članova posade, nalazio se već u maju 1852 pod Cap Hornom na ruti za Valparaiso. Naislavši na strašnu oluju, koja mu je prelomila glavni jarbol, morao je svrtnuti u Montevideo radi popravka. Nakon 3 mjeseca u Montevideu, »Splendido« je, ponovo osposobljen za plovidbu, opet zaplovio i uspješno obišao zloglasni rt oktobra 1852, te stigao u Valparaiso 14. XI 1852, a odatle dalje na svoj čuveni put oko svijeta, sa kojom se vratio u Trst 30. augusta 1859. Historija našeg pomorstva zabilježila je to putovanje kao smjeli podvig, što ga je izvršio prvi Jugoslaven s brodom pod austrijskom zastavom. Za to je, kao što je poznato, dobio najviše austrijsko odlikovanje za pomorsko-trgovačke zasluge, bijelu počasnu zastavu »Merito Navali« i viteški krst reda Franje Josipa.

Osim toga, u stručnom prikazu Visinog putovanja, objavljenom u Godišnjaku Pomorskog muzeja u Kotoru za 1952 g. prof. Miloš Lipovac piše da je lošinjski kapetan Petar Leva, počev od 1834, nekoliko puta oplovio Cap Horn na putu za Valparaiso, dok na drugom mjestu nalazimo da je više puta plovio u Tihim ocean, Petar Leva je prvi naš kapetan koji je brigantinom od 261 tone, građenim 1831. godine, sa 10 članova posade, oplovio Cap Horn, na putu iz Trsta u Valparaiso, sa kojom se vratio u Trst 6 XI 1834. Brod se zvao »Ferdinando Re d' Ungheria«. Kapetan Leva je bio 1838. odlikovan austrijskom velikom

zlatnom medaljom za civilne zasluge s vrpcom, zatim turskim redom Medidije IV reda, te imenovan kavalikom austrijskog carskog reda Franje Josipa. Bio je i redovan član Meteorološkog društva u Beču. Kasnije je, od 1852. do 1877. služio kao lučki kapetan u Malom Lošinju, Dubrovniku (u dva navrata), Veneciji, Trstu i Splitu, gdje mu je služba prestala 1877.

Kao što je poznato, oko Cap Horna gotovo uvijek vladaju jaki zapadni vjetrovi i struje od zapada put istoka, pak je očito da je oplovljenje spomenutog rta od strane imenovanih naših kapetana, na ruti iz Atlantika u Tihim ocean, vršeno pod mnogo težim okolnostima, od onih koje je imala »Novara«, jer je plovila oko svijeta u obrnutom smjeru, ploveci na posljednjem dijelu svog puta, iz Valparaisa u Gibraltar, oko Cap Horna, u istočnom kursu, s vjetrovima i strujom u krmu. Stoga je i kap. Visin nakon neuspjelog prvog pokušaja u maju 1852, kod ponovljenog oplovljenja Cap Horna u oktobru iste godine, stekavši iskustvo i na osnovu informacija dobijenih u Montevideu, da bi izbjegao suprotan vjetar i struju, plovio mnogo južnije, izlažući se opasnosti od ledenih bregova.

Mogao bi netko primijetiti da su pisci spomenutog opisa putovanja »Novare«, mislili na njihov brod, kao prvi ratni austrijski brod, koji je oplovio Cap Horn pod austrijskom zastavom, ili pak da u doba pisanja spomenutih knjiga, nisu još bili upoznati sa Visinovim putovanjem. Nije tačno ni jedno ni drugo. Kao što je navedeno u talijanskom citatu na početku članka, u knjizi se izričito kaže: »i primi della marina austriaca«, a ne »della marina di guerra . . .« Prema tome nisu pravili razlike između ratne i trgovačke zastave. A onda, »Splendido« je stigao u Trst, vraćajući se sa historijskog putovanja, samo 5 dana poslije uplovljenja »Novare« u Pulu. O njegovom svečanom dočeku u Trstu i odlikovanju koje je uslijedilo nakon godine dana, pisala je mnogo puta sva ondašnja štampa. Pa i »Annuario Marittimo« za 1860 godinu donio je pregled Visinog putovanja i njegove odgovore na postavljena pitanja od strane naročite komisije, koja je bila imenovana od pomorskih vlasti, radi dodjeljivanja odlikovanja. A i sama predaja odlikovanja izvršena je na austrijskom ratnom brodu »Belona« 31. jula 1860. Osim toga, iz Visinog izvještaja zna se, da je »Splendido« našao »Novaru« u luci Šangaj, augusta 1858 i da je Visin učinio dužan posjet komandantu »Novare« komodoru Willerstorfu-Urbairu, kojom prilikom ga je bez sumnje upoznao sa svojim putovanjima i doživljajima, koji su morali predstavljati i te kakov interes za ekspedicione osoblje »Novare«. Prema tome sigurno je, da su komandant »Novare« i pisci spomenutih knjiga bili vrlo dobro upoznati sa Visinovim putovanjem, kao i s tim da je on oplovio Cap Horn već oktobra 1852. Osim toga morali su znati

i za putovanja kapetana Leve, koja je on počeo obavljati oko Cap Horna, četvrt vijeka prije njih.

Spomenuti prof. Lipovac u navedenom stručnom prikazu Visinovog putovanja, piše da, i pored svega toga komandant »Novare« nije našao za shodno da ni jednom riječju u svojem opisu naučnog putovanja spomene niti činjenicu o Visinovom posjetu »Novari« u Šangaju, a kamo li značaj njegova putovanja. Štaviše, u opisu se netačno navodi, kao što je u početku rečeno, da je »Novara« prva pod austrijskom zastavom oplovila Cap Horn. To naročito upada u oči, kad se u navedenim knjigama o putovanju »Novare« na široko opisuju i beznačajni detalji, kao obična primanja, posjeti viđenijim građanima, balovi i prijemi priređeni u čast »Novare« u pojednoj luci, a o samom boravku u Šangaju napisane su pune 64 strane.

Prema svemu iznesenom, jasno je da su putopisci sa »Novare« namjerno prešutjeli susret sa Visinovima brodom u Šangaju i, štaviše, pokušali sebi pripisati slavu prvog oplovljenja Cap Horna pod austrijskom zastavom. Očito je da su oni mimoilazeći historijske činjenice, u svojoj knjizi prešutjeli ono što su smatrali da bi moglo umanjiti slavu njihova naučnog putovanja. Ali istina o Levinim i Visinovim putovanjima i oplovljenju Cap Horna, bila je i u ono doba zacijelo jasna svakome, tko je čitao za nji-

hove podvige i putovanja, a posebno austrijskim vlastima, koje su ih za zaslužno odlikovale. Stoga ovaj napis služi samo širem upoznavanju i potvrdi jedne neosporne historijske činjenice.

Istina je dakle, da su oko Cap Horna pod austrijskom zastavom, mnogo prije »Novare«, plovili proslavljeni pomorski kapetani našega roda, pod neuporedivo težim okolnostima, sa mnogo manjim brodovima od »Novare« i sa malobrojnomo posadom, dok je »Novara« to učinila kao brod od 2030 tona, sa 350 vojnički discipliniranih mornara, ploveći s povoljnim vjetrom i strujom u krmu, 25 godina poslije prvog putovanja kapetana Leve u tim vodama i 7 godina nakon oplovljenja Cap Horna po kapetanu Visinu.

Literatura: Viaggio intorno al globo della fregata Novara, Beč 1863—65.

M. Lipovac: Putovanja kap. Iva Visina oko svijeta — stručan prikaz, I Godišnjak Pomorskog muzeja, Kotor, 1952.

Annuario Marittimo, Trieste, za god. 1853, 1855, 1860, 1863, 1869 i 1877.

Iz pomorske prošlosti Lošinja, Pomorstvo br. 12, 1955.